

основам ефективного спілкування з пацієнтами, натомість багато студентів не мають базових навичок спілкування з людьми з порушеннями слуху. Вчені вважають, що включення поінформованості про спілкування з пацієнтами D&HH в медичну освіту допоможе задовольнити особливі потреби таких людей. (Kung M.S., Lozano, A., Covas, V.J., Rivera-González, L., Hernández-Blanco, Y.Y., Diaz-Algorri, Y., Chinapen, S., 2021).

Висновки. Аналіз фахової літератури, клінічні випадки з власної практики свідчать про актуальність проблеми комунікації пацієнтів з особливими потребами та лікарів-стоматологів, визначення орієнтирів реформування системи медичних послуг відповідно до сучасних соціокультурних підходів. Відтак важливим є вивчення та впровадження зарубіжного досвіду підготовки майбутніх лікарів-стоматологів до професійної комунікації з пацієнтами з особливими комунікативними потребами, зокрема удосконалення освітніх програм у контексті дотримання норм інклюзії та доступності.

Таранченко Оксана Миколаївна

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник
відділу освіти дітей з порушеннями
слуху Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Актуальність. Модернізація системи освіти осіб з особливими потребами, яка триває в Україні вже достатньо тривалий час, відбувається через комплексне розв'язання низки надважливих завдань у різних площинах. На сучасному етапі українські освітяни обрали розвиток дуальної системи освіти дітей з ООП, тож забезпечувати цілісне охоплення спільними фундаментальними підходами систему спеціальної освіти та інклюзивний сектор має насамперед комплексний технологічний педагогічний інструментарій.

В контексті усталення нової освітньої парадигми в освіті дітей з ООП доречним вбачається використання терміна освітні технології (на противагу більш вузькому поняттю педагогічні технології, що сутнісно передбачає достатньо жорстку регламентацію процесу

досягнення певних академічних чи виховних цілей – тобто в цьому випадку йдеться про чітку алгоритмізацію послідовностей певних педагогічних операцій, що мають привести до конкретного результату). Освітні технології потрактовуються ширше – як інструментарій всіх учасників освітнього процесу, позаяк йдеться не лише про процес навчання, розвитку, виховання. Насамперед увага зосереджується на організаційному аспекті академічного та соціального залучення дітей з ООП. Специфічними ознаками таких освітніх технологій є: заплановані результати; засоби діагностики висхідного, поточного та підсумкового станів; певний набір моделей; критерії вибору оптимальної моделі для конкретних умов. Слід зазначити, що ці параметри можливо застосувати до будь-яких процесів, що відбуваються в освітньому середовищі. Змістовий аспект цих параметрів, а також відповідний соціокультурний контекст зумовлюють варіативність цих освітніх технологій.

Виклад основного матеріалу. Продовжуючи деталізацію методологічних концептів втіленої на теренах України парадигми освіти осіб з ООП, що реалізується в різних інституційних умовах, ми вбачаємо за необхідне впровадити певні удосконалення через своєрідну кластерну технологічну дефрагментацію (зокрема йдеться про процес оновлення та оптимізації структури системи освіти для її якісного функціонування), позаяк будь-яка технологія спрямована на практичну реалізацію наукових та світоглядних ідей і теорій. У попередні роки нами було виокремлено та обґрунтовано кілька взаємообумовлених та взаємопроникних технологічних напрямів технологізації в освіті дітей з ООП, які сукупно складають потужний і дієвий ресурс, що здатний забезпечити подальший стійкий розвиток системи освіти таких учнів, а також належний рівень необхідних послуг. *Серед них: технології менеджменту системи освіти/управлінські технології; технології колаборації / співробітництва; технології супроводу / сервісної підтримки; технології асистування / «тьюторської» підтримки; технології викладання.*

Втім, цей перелік видається не повним, оскільки закономірно, що втілення інклюзивної парадигми, як поетапний процес взаємообумовлених змін, пов'язаний з комплексом трансформацій на всіх щаблях і рівнях освітньої системи. Для трансформаційної діяльності щодо якісного втілення нової парадигми в освіті осіб з ООП, для поширення інклюзивної навчальної практики необхідні

кардинальні зміни на рівні прийняття нових ціннісних орієнтацій, утвердження по всій освітній вертикалі нових інклюзивних устремлінь, переосмислення ролі всіх суб'єктів освітнього процесу, реорганізація системи механізмів надання послуг і підтримки тощо. Саме таке полівекторне бачення втілення зокрема інклюзивної освіти, як системи цільових установок, відповідних норм, специфічних освітніх технологій (які перераховані вище) мало дозовнитися специфічним технологічним комплексом.

Цей окремий комплекс умовно позначаємо як *технології соціокультурного перетворення (на рівні груп/класів/ освітніх закладів → малої громади → ширшого соціуму → суспільства загалом)*. Глобальна мета цього комплексу технологій полягає в перетворенні освітньої системи на структуру, яка постійно навчається, здатну застосовувати нові знання (а не лише їх сприймати), що конче необхідне для функціонування в постмодерністському суспільстві. Йдеться про плекання здатності суспільства до самооновлення. Тобто суспільство (громадяни індивідуально та колективно) мають бути спроможні упродовж усього життя здійснювати якісні зміни (на мікото та макро рівнях – у власному житті, житті спільноти) в контексті глобальних полікультурних та динамічних трансформацій людства. Якщо звузити фокус, то освітня система має прагнути змінювати життя учнів (допомогти виплекати Людину, здатну жити і продуктивно працювати в суспільстві, яке стає дедалі більш динамічним і складним), збалансовано поєднуючи опіку та компетентність, рівність всіх та винятковість кожного.

Для ефективного втілення нової парадигми освіти осіб з ООП, а також поширення інклюзивної навчальної практики необхідні трансформаційні зміни на рівні нових ціннісних орієнтацій; усталення нового дієвого менеджменту (по всій освітній вертикалі); переосмислення ролей всіх суб'єктів освітнього процесу; реорганізація системи механізмів надання послуг підтримки тощо, внаслідок чого кожен освітній заклад має стати комфортним навчальним середовищем для кожної дитини.

Цей технологічний комплекс має стати каталізатором і рушієм системно-еволюційних змін, а також суттєвих аксіологічних змістових трансформацій. Зокрема йдеться про певні морально-ціннісні норми в якості основи для розвитку освіти дітей з ООП (збалансованість емпатійних начал і збереження автономності

кожного учасника освітнього процесу). Тобто в ідеалі трансформації мають привести всіх учасників освітнього процесу до безумовного дотримання морально-етичних норм (що стане запорукою створення гуманістичного і толерантного освітнього середовища); визнання цінності кожної дитини, незалежно від її особливостей та відмінностей; прийняття права дітей відкрито виявляти соціальне, культурне та інше розмаїття у всіх аспектах освітньої діяльності. Сучасна освітня парадигма, що втілюється в Україні, орієнтована на визнання автономності кожної особистості і розвиток у неї суб'єктних начал (при взаємодії з нею має домінувати паритетна комунікація). Саме цей чинник має обумовлювати світоглядні трансформації в освітньому середовищі (зокрема, визнання індивідуальної цінності і значущості кожної дитини з ООП). Натомість, спостереження за педагогічною практикою свідчать, що в освітньому середовищі дитина з ООП ще й досі доволі часто сприймається у відголосках філантропічної парадигми, що свідчить про певне інерційне «застрягання» в історично минулих соціокультурних вимірах.

Саме тому технології соціокультурного перетворення (на рівні груп/класів/ освітніх закладів → малої громади → ширшого соціуму → суспільства загалом) мають опиратися на комплексну переорієнтацію усієї системи освіти з формуванням якісного нового розуміння сутності навчання та розвитку кожної дитини (незалежно від наявності будь яких особливостей чи нетиповостей), яка насамперед є Особистістю, що формується під впливом певних чинників соціального середовища.

Система освіти, як один з надважливих соціальних інститутів держави, загалом визначає і напрям поступу країни та її громадян загалом, оскільки виконує відповідні функції задля економічного, соціального та культурно-світоглядного поступу. Війна, в якій Україна перебуває сьогодні, породжені нею наслідки, спонукають до окреслення орієнтирів для відновлення і трансформації системи освіти дітей з ООП, пошуків найоптимальніших рішень, зважаючи на низку складних питань, що будуть нагальними ще упродовж певного часу (нині і в повоєнний період).

Зважаючи на це необхідні специфічних змін, які можуть застосовуватися і в процесі реалізації вже наявних конкретних реформ (таких як НУШ, впровадження інклюзії). На їх позначення пропонується використовувати термін *реструктуризація*, що

характеризуватиме зміни, спрямовані на безпосереднє *підвищення ефективності функціонування*. Характерною ознакою цих специфічних змін є те, що вони можуть застосовуватися точково (в окремих закладах, окремих містах чи регіонах) і різнитися, залежно від конкретного контексту, втім глобально не змінюючи стратегічного курсу галузі освіти осіб з ООП.

Висновки. Беручи до уваги специфічні виклики, породжені війною, ми сфокусували увагу на тих позиціях, що наразі видаються більш досяжними і потребують локальних зусиль (педагогів, керівників закладів освіти, місцевих громадських активістів, батьків учнів та інших зацікавлених і причетних до освіти осіб/структур/організацій) та виокремили ті вектори, що можуть розглядатися у фокусі реструктуризації. Зокрема: скорочення шляхів та зміцнення зв'язків між новими ідеями та новою практикою; зміна форм спільної взаємодії та праці людей; нові форми взаємодії шкільних та університетських працівників; спроможність управляти змінами та підтримувати їх упродовж певного часу серед багатьох людей та у багатьох сферах діяльності; зосередження на змінах у побудові спільного бачення того, що повинні знати і вміти учні; перегляді та інтеграції програм із одночасним розширенням репертуару методичних стратегій; внесення конкретних змін у програми та стратегії викладання та ін. Діапазон тлумачення і втілення цих та низки інших важливих позицій найширший – від конкретних практик для окремих педагогів до масштабнішого втілення цілим закладом освіти, а також на рівні міста чи області.

Всі ці комплексні аспекти можуть стати орієнтирами на шляху реструктуризації освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами як зараз у воєнний час, так і упродовж відновлення галузі у повоєнний період.